

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Energiahinnad ja -kulud Euroopas””

COM(2014) 21 final

(2014/C 424/10)

Raportöör: **Richard ADAMS**

15. jaanuaril 2014 otsustas Euroopa Komisjon vastavalt Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklile 304 konsulteerida Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteega järgmises küsimuses:

‘Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele: Energiahinnad ja -kulud Euroopas’

COM(2014) 21 final.

Asjaomase töö ettevalmistamise eest vastutav transpordi, energeetika, infrastruktuuri ja infoühiskonna sektsioon võttis arvamuse vastu 21. mail 2014.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee võttis täiskogu 499. istungjärgul 4.–5. juunil 2014 (4. juuni istungil) vastu järgmise arvamuse. Poolt hääletas 140, vastu hääletas 10, erapooletuks jäi 13.

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Energiahinnad tervikuna on saavutanud ajalooliselt kõrge taseme ja tõenäoliselt edaspidi ületavad seda veelgi. Paljud kodutarbijad üle kogu ELi kogevad seda raske löögina oma eelarvele, tihti avaldab hinnatõus samasugust mõju ka tööstustarbijatele. Kõnealuses teatises rõhutatakse seda, et kodanikuühiskond peab paremini mõistma, kuidas energiahindade komponentide abil on võimalik sobitada meie kliimaalaseid eesmärke meie vajadusega energiapuudusele järele. Ilma selle mõistmiseta ei saa tekkida ei poliitilist tahet ega tarbijatepoolset aktsepteerimist.

1.2. Energiahinnad võivad endast kujutada olulist konkurentsi soodustavat tegurit tööstuse jaoks. Ent sellele vaatamata ei peaks tööstuse konkurentsivõime majanduslik analüüs piirduma energiahindadega. Kaaluda tuleks ka teisi võtmetegureid, nagu energiamahukust ja energiakulude osa kogu tootmiskuludes ning ka kasumimarginaali. Kliimamuutuste piiramiseks on oluline saavutada ülemaailmne ühtsus. Euroopa juhtpositsioonile asumisega võivad kaasneda riskid nagu konkurentsivõime kaotamine ning tööstuste ja süsinikdioksiidi heitmete ümberpaiknemine.

1.3. Energiatõhusus, taastuvad energiaallikad ja teised kohalikud energiaallikad võivad parandada tarnekindlust, ent kõik need on seotud kulude, riskide, keskkonnamõju ja ühiskonnapoolse heakskiiduga. Kuna riiklikud lähenemisviisid ja suhtumised on erinevad, siis on igas liikmesriigis energiakandjate vastuvõetava kombinatsiooni kindlaksmääramisel ülimalt oluline läbipaistev kuluanalüüs, toetusvahendite (nt juurutamise eeskirjad ja tariifid) läbivaatamine ja parem koordineerimine ning sama tähtis on ka koostöö naaberriikidega.

1.4. Oluline on tagada, et tööstus oleks tulevikus sama kohanemisvõimeline, nagu ta oli minevikus, ning eriti tuleb turgutada energiaspektori võimet teha vajalikke investeeringuid energiasüsteemi. See nõuab, et valitsused võtaksid kindlaid kohustusi, mis peavad olema kooskõlas Euroopa energia siseturuga.

1.5. Energia siseturu kujundamine tuleb lõpule viia, ent oma täieliku potentsiaali saavutamiseks tuleb seda toetada asjakohaste turupõhiste vahenditega, riiklike energiapoliitikate tõelise koordineerimisega ELi tasandil ja selge ühise suuna abil. Läbipaistvate ja korrektsete andmete veelkordne rõhutamine on hädavajalik eeltingimus. Silmas tuleb pidada asjaomaste liikmesriikide erilist olukorda, nt nn energiasaarte olemasolu. Hindade läbivaatamisel tuleb arvesse võtta asjaolu, et väljaarendamata taristuta, mis nõuab märkimisväärsed investeeringuid, ei ole ühist energia siseturгу võimalik saavutada ja riigid ei saa kasutada selle eeliseid.

1.6. Kulude optimeerimine tänu ELi tasandil toimuvale tihedamale koordineerimisele ja solidaarsusele on äärmiselt oluline, eelkõige seepärast, et energiapoliitika üle otsustamine jääb endiselt liikmesriikide otsese kontrolli alla. Senini on selline koordineerimine olnud puudulik, vaja on uut lähenemisviisi. Väga oluline on ka liikmesriikide solidaarsus ajal, mil tarnete ebakindlus suureneb, samuti tuleb panna suuremat rõhku edasisele ühisele teadus- ja arendustegevusele, et lahendada energiatootmises ja tarneahelas ilmnunud probleeme.

1.7. Likviidsete gaasibörside väljaarendamine liikmesriikide rühmade hulgas võib kulusid optimeerida ja vähendada, lahutades gaasi ja nafta hinnad ning andes tootjatele suurema paindlikkuse.

1.8. Koordineerimise parandamiseks kutsub komitee üles võtma meetmeid ja eraldama otsetoetusi ulatuslikule programmile, mis hõlmab energiateemalist dialoogi Euroopa tasandil. Sellesse tuleks kaasata energiatarbijad, nii kodumajapidamised kui tööstused, ning energiaahela ettevõtete ja ametite sidusrühmad koos kohaliku, piirkondliku ja riigi tasandi ametkondadega.

1.9. See kaasav, esindav, sõltumatu ja läbipaistev Euroopa energiadialoog peaks looma aluse komisjoni väljapakutud uuele juhtimisprotsessile 2030. aasta raampaketis kehtestatud energia- ja kliimaalaste eesmärkide saavutamiseks.

2. Sissejuhatus ja taustteave

2.1. Viimastel aastatel on energiahinnad, eelkõige elektri omad, tõusnud enamikule ELi kodu- ja tööstustarbijale määral, mis ületab inflatsiooni. Kodumajapidamised üle kogu Euroopa on tunnetanud hinnatõusu mõju nende kodustele eelarvetele ning mõnes liikmesriigis on märkimisväärselt tõusnud kütteostuvõimetus. See on mõjutanud ka mõne, eelkõige energiamahuka tööstusharu konkurentsivõimet. Varasematel aastatel on tööstussektor tihti vastanud kõrgetele hindadele energiatõhususe parandamise ja spetsialiseerumisega kõrgema lisandväärtusega toodangule, ent mänguruum selles vallas näib ahtaks muutuvat. Majanduslangus on survet veelgi kasvatanud ning energiatõhususele ja kokkuhoiule vaatamata kasvavad kulud enamike tarbijate jaoks edasi.

2.2. Euroopa Komisjon esitles 2014. aasta jaanuaris kaht ühte paketti kuuluvat olulist aruannet, mis on otseselt seotud hindade ja kuludega. Üks neist on komisjoni talituste töödokument energiahindade ja -kulude kohta Euroopas ja teine dokument käsitleb energiamajanduslikke arenguid Euroopas ('Energy Economic Developments in Europe'). Paketis seatakse energia- ja kliimaalased eesmärgid aastani 2030 ning sedastatakse, et kliimakaitset, tööstuse konkurentsivõime säilitamist ja kodanikele taskukohase energia pakkumist on võimalik ühitada. See nõuab heitkoguste vähendamist ja majanduse keskkonnahoidlikumaks muutmisest tuleneva konkreetse majandusliku, sotsiaalse ja keskkonnaalase kasu ühtset mõistmist, selle tunnustamist ja vastava teabe vahetamist. Paketis tunnustatakse selgelt, et üldsuse toetus on otsustava tähtsusega ning et vaja on realistlikumat lähenemisviisi probleemidele, eelkõige nendele, mis puudutavad rahastamist. Euroopa Komisjon väidab, et 'eesmärgid edastavad tugeva signaali turule, julgustades erasektorit tegema investeeringuid uutesse torujuhtmetesse ja elektrivõrkudesse või vähese CO₂-heitega tehnoloogiasse' ⁽¹⁾.

2.3. Käesoleva arvamuse teemaks olevas energiahindu ja -kulusid käsitlevas teatises märgitakse (nagu seda teeb ka Rahvusvaheline Energiaagentuur ⁽²⁾), et kombinatsioon maailmaturu hindadest, hädavajalikest ulatuslikest investeeringutest taristutesse ja energiatõhususe suurendamisse koos kliimaga seotud maksudega hoiavad energiahinnad ka edaspidi praegusel ajalooliselt kõrgel tasemel. See ei avaldada mitte üksnes suurt mõju tarbijatele; praegune elektrienergia hulgihind elektrienergia sektorile, mis on umbes 40 eurot MWh kohta, ei võimalda sektoril teha vajalikke investeeringuid ei vananenud rajatistesse ega võidelda kliimamuutustega. Käesolevas arvamuses keskendutakse kodanikuühiskonna võimalikule reaktsioonile ja sellele, mil määral on võimalik anda tugevaid turusignaale ja poliitilisi reaktsioone, et aidata kaasa poliitiliste eesmärkide saavutamisele.

⁽¹⁾ Sissejuhatus: http://ec.europa.eu/energy/2030_en.htm

⁽²⁾ 2013. aasta maailma energiaaruanne, IEA (Rahvusvaheline Energiaagentuur).

3. Komisjoni teatise kokkuvõte

3.1. Vaatamata suhteliselt stabiilsetele elektrienergia ja gaasi hulgihindadele on pärast 2008. aastat viiel aastal energia jaehinnad Euroopas tõusnud, mõnes liikmesriigis vägagi suurel määral. Eelkõige majanduslanguse perioodil oli selle mõju kodu- ja tööstustarbijatele märgatav ning jätkub tõenäoliselt ka tulevikus. Liikmesriikide vahel valitsevad suured erinevused ja mõnes liikmesriigis maksavad tarbijad 250–400 % rohkem kui teistes. Märkimisväärse osa sellest tõusust on põhjustanud ülekande- ja jaotuskulude ning maksude ja lõivude suurenemine. Siiski moodustab kõige suurema osa tarbijahinnast endiselt primaarenergia hind.

3.2. ELi valitsused peavad 2014. aastal viima lõpule energia siseturu väljakujundamise. Turu liberaliseerimine hoogustab investeringuid ja konkurentsi ning parandab tõhusust mitmes valdkonnas, mille tulemuseks oleks kasu madalamate hindade näol. Kodutarbijad ja tööstusettevõtted (eelkõige väikesed ja keskmise suurusega ettevõtted) saavad vähendada oma energiaarvet, vahetades senise energiatarbija soodsama vastu, kui tarnijaid on piisavalt.

3.3. ELi valitsused peavad edasi arendama ka energiataristut, mitmekesistama energiatarbijaid ja varustrasse ning esindama läbirääkimistel suurte energiaparteritega ühist seisukohta.

3.4. Liikmesriigid peaksid samuti tagama, et lõpptarbijate ja maksumaksjate rahastatud energiapoliitikat viidaks ellu nii kulutõhusalt kui võimalik ja et järgitaks parimaid tavasid.

3.5. EL ja liikmesriikide valitsused peavad tegema enam võrgukulude ja vastavate tavade võrdlemisel. Üleeuroopalises võrkude haldamise ühtlustamises peitub potentsiaal tõhususe suurendamiseks ja hinna võrgukulude komponenti vähendamiseks.

3.6. Kodutarbijad ja tööstusettevõtted saavad mingil määral hoida energiahindu kontrolli all energiataristust parandades. Tarbijate vabatahtlikud meetmed oma energiatarbimise ulatuse või aja kohandamiseks (nõudlusele reageerimine) ja innovaatilised energiatehnoloogiad võivad aidata säästa energiat ja raha.

3.7. ELi peab jätkama oma pingutusi koostöös rahvusvaheliste partneritega energiatoetuste ja ekspordipiirangute valdkonnas ning aitama kaitsta teatud tööstustarbijaid rahaeralduste ning maksu- ja lõivuvabastuste ja -vähenduste abil.

3.8. Põhimõtteliselt pooldab komisjon ELi energia siseturu kujundamise lõpuleviimist ning väidab, et kodu- ja tööstustarbijad peaksid võtma meetmeid oma energiatarbimise parandamiseks, võtma kasutusele nõudlusele reageerimise ja uued energiatehnoloogiad ning uuendused, et säästa energiat ja raha, ning et liikmesriigid peavad olulisel määral parandama ülekannet ja jaotust. Märgitakse, et taastuvenergia kasvul võib olla otsene mõju energiajulgeoleku parandamisele. Samuti tunnistatakse seda, et mõnes liikmesriigis tuleb võtta meetmeid seoses kodutarbijate kütteostuvõimetusega ja seda tuleb teha eelkõige sotsiaalpoliitilisi meetmeid kasutades. Kui tööstusettevõtete energiaalane konkurentsiolekord peaks halvenema, nagu eeldatud, siis tuleb ka sellega tegeleda ja eelkõige WTO kaudu, viies miinimumini rahvusvahelisel tasandil konkureerivate riikide makstavad energiatoetused ja ka teised rahaeraldised.

4. Üldised märkused

4.1. Komisjoni pakutud strateegilisel lahendusel on kolm esmatähtsat aspekti. Esiteks, kas sõltumata energia siseturu lõpuleviimisest on otstarbekas jätkata või isegi intensiivistada majanduse keskkonnasõbralikumaks muutmise lähenemisviisi, nii nagu seda rõhutati 2030. aasta raamistikus, ning millist mõju avaldaks see energiahindadele ja -kuludele? Teiseks, kas tõhusa sotsiaaldialoogi abil saab veenda kodanikuühiskonda, et selline lähenemine on õigustatud ja aktsepteeritav? Kolmandaks, kas on võimalik mõjutada turgu tegema Euroopas erainvesteringuid uutesse torujuhtmetesse ja elektrivõrkudesse ning vähese CO₂-heitega tehnoloogiatesse?

4.2. Energia tervikuna, kõigis oma eri vormides, on väärtuse alusel ilmselt kõige laiaulatuslikumalt kaubeldav globaalne tooraine. Energia keskne koht majanduse arengus tingib, et lähitulevikus tuleb teha suuri investeeringuid teadustegevusse, uuringutesse, arendustöösse ning energia tootmisse ja ülekandmisse. See kehtib ka hiljuti esile tõstetud vajaduse suhtes tagada kindel energiavarustus. Tavaliselt iseloomustatakse seda ütlusega 'Tuled peavad jääma põlema', milles sõna 'tuled' all mõistetakse energia asendamatu rolli moodsas ühiskonnas. Tuleb tunnistada, et praegu sõltub energiapoliitika teiste eesmärkide edukus, olgu siis riigi või ELi tasandil, tõenäoliselt varustuskindlusest – tegurist, millele tuleks teatistes suuremat tähelepanu pöörata ja millega võivad kaasnedä täiendavad kulud.

4.3. Samas tuleb jätkuvalt tunnistada ja taas rõhutada mitmeid ülemaailmsel tasemel olulisi tegureid, et katta kulud, mida lühikeses või keskmises perspektiivis nõuab üleminek vähese CO₂-heitega energiatootmisele.

- Energiatootmine avaldab märkimisväärset mõju meie planeedi keskkonnale ja meile endile, mis väljendub eelkõige kliimamuutustes, ent samuti ka eri laadi mõjus tervisele.
- 82 % meie praegusest ülemaailmsest energianõudlusest on kaetud fossiilsete kütustega, mille varud on pikas perspektiivis lõplikud.
- Eeldatav varude nappus (naftatootmise tippaeg jne) ei saa olema nii suur tänu uute leiukohtade avastamisele või uute kaevandamisprotsesside väljatöötamisele ning lisaks avaldab turg tugevat survet, et kasutatakse mittetraditsiooniliste fossiilsete kütuste varusid.
- Kui me kasutame ära kõigest ühe kolmandiku teadaolevatest fossiilsete kütuste varudest, on see enam kui piisav, et planeet ületaks kasvuhuonegaasidele kehtestatud 450 ppm (2 °C) taseme, ent siiski tehakse jätkuvalt hiiglaslikke investeeringuid uutesse avastamis- ja kaevandamistehnikatesse⁽³⁾.

Paratamatult on lõpuks vaja minna fossiilsetelt kütustelt üle teistele energialiikidele. Selle ülemineku kiirus on eluliselt oluline – see peab olema piisavalt kiire, et ennetada ülemäärast mõju kliimale ning säilitada samas stabiilsed majanduslikud ja sotsiaalsed struktuurid. Seejuures on otsustava tähtsusega ühised ülemaailmsed pingutused ning ELi majandussuutlikkuse säilitamine, et panustada sellesse üleminekusse. Kliimamuutuste piiramiseks on oluline saavutada ülemaailmne ühtsus. Euroopa juhtpositsioonile asumisega võivad kaasnedä riskid, nagu konkurentsivõime kaotamine ning tööstuste ja süsinikdioksiidi heitmete ümberpaiknemine.

4.4. Praeguseks on selge, et turud üksi ei tule sotsiaalsete ja keskkonnaalaste teemade käsitlemisega tihti toime – see ei ole ka nende roll. Komitee usub, et kuigi turud näitavaid sageli häid tulemusi kulusid ja tõhusust puudutavate lühiajaliste eesmärkide osas, tuleb turud tõhusate turupõhiste vahendite abil ümber korraldada, et võimaldada neil arvestada ka sotsiaalsete prioriteetidega⁽⁴⁾. See nõuab häid õigusakte, kodanikuühiskonna toetust ja kaasamist ning ettevõtjate kindlat kohustumist võtma sotsiaalset vastutust.

4.5. Seni kuni ühiskond ei mõista dilemmat, mille ees seisavad nii EL kui ülejäänud maailm, ei saa tekkida poliitilist tahet ega tarbijatepoolset aktsepteerimist. Hinnatõus jätkub tõenäoliselt ka tulevikus ja tarbijad jätkavad nende hinnatõusude vastu protesteerimist. Küsimus on selles, kuidas vähendada hinnatõusude poliitilist ja sotsiaalset mõju.

4.6. Komitee usub, et kõige tõhusam lähenemisviis on kaasata Euroopa energiatarbijad – nii kodu- kui tööstustarbijad – ning energiaahelasse kuuluvate ettevõtete ja asutuste sidusrühmad täiel määral nende teemade üle peetavasse aktiivsesse ja loominguilisse dialoogi, mis viib lõpuks konkreetsete meetmeteni.

⁽³⁾ *The Burning Question*, Mike Berners Lee, Greystone Books, 2013.

⁽⁴⁾ ELT C 226, 16.7.2014, lk 1-9.

4.7. Praeguses teatises ei ole kuigi palju viiteid sellisele lähenemisviisile. Kuigi sõna 'turud' on kasutatud teatises 41 korda, on 'kaasatusele', 'kodanikele', 'dialoogile' või 'konsulteerimisele' viidatud kokku kõigest kolm korda ja sedagi möödaminnes. Sama kehtib ka 2020.–2030. aasta poliitika raamdokumendi kohta.

4.8. Kõnealuse teema puhul on ülimalt olulised järjepidevus ja tegutsemine. 2011. aastal avaldatud raamdokumendis 'Energia tegevuskava aastani 2050' tunnustati ja käsitleti seda seisukohta (vt punkt 3.4 'Üldsuse kaasamine on eluliselt vajalik'), ent suuremate tegudeni ei ole jõutud.

4.9. Seepärast kutsub komitee ELi institutsioone ja liimesriike üles võtma kiiremas korras vastu Euroopa energiadialoogi raamistiku (vastavalt komitee poolt 2013. aastal arvamuses 'Üldsuse kaasamise ja osalemise vajaduse ja meetodite uurimine energiapoliitika valdkonnas' ⁽⁵⁾) tehtud ettepanekule) ja tegutsema sellele vastavalt. Sellisel dialoogil võiks olla oluline roll ELi ülese juhtimisprotsessi loomisel energia ja kliimaalaste eesmärkide saavutamiseks ja selle ellu viimisel.

4.10. Asjaomase protsessi keskmes peaksid olema järgmised aspektid:

- tuleb panna rohkem rõhku läbipaistvusele, jõulistele õigusaktidele ja juhtimisele kõigil tasanditel;
- kodanikud/tarbijad peaksid paremini mõistma ning rohkem usaldama energiaturu toimimist, seda saab edendada asjakohase väljaõppe ja nõustamisega;
- avalikkus peab olema suuremal määral kaasatud riigi ja ELi energiakandjate kombinatsiooni määramisse;
- liikmesriigid peavad olema paindlikud riigi energiakandjate kombinatsiooni ja eelistustega kõige paremini sobivate poliitikate valimisel ning samas tuleb liikuda lähenemise suunas ELi tasandil;
- turgude integreerimise kontekstis tuleb saavutada riiklikud eesmärgid (kasvuhoonegaasid, taastuvad energiaallikad ja energiatõhusus).

4.11. Juba eelnevalt on mainitud, et energiahinnad ELis on väga erinevad. Kuigi nendes suurtes erinevustes on mingi osa tootmisviiside erinevustel ja varustuskuludel, annavad märkimisväärse panuse siiski energiale kehtestatud maksud ja lõivud. Kõigis liikmesriikides moodustavad energiamaksud märkimisväärse osa valitsuse sissetulekust ja isegi kui naftale kehtestatud maksud välja jätta, oleks väga keeruline leida teisi sissetulekuallikaid, et kompenseerida maksude alandamist ⁽⁶⁾.

4.12. Samas tuleb samuti märkida seda, et avalikkus on aktsepteerinud, ehkki vastumeelselt, kõrgeid makse teatud energialiikidele. ELis moodustavad naftale kehtestatud maksud enam kui 55 % nafta hinnast, Ameerika Ühendriikides näiteks 14 % ja Jaapanis 41 %.

4.13. Silmas tuleb pidada asjaomaste liikmesriikide erilist olukorda, nt nn energiasaarte olemasolu. Hindade läbivaatamisel tuleb arvesse võtta asjaolu, et väljaarendamata taristuta, mis nõuab märkimisväärseid investeeringuid, ei ole ühist energia siseturgu võimalik saavutada ja riigid ei saa kasutada selle eelseid.

5. Konkreetsete märkused

5.1. Energia siseturu loomine on eriti problemaatiline, kuna energiavarustuse kindlus on ülimalt oluline riiklik huvi, mis on vaatamata energia siseturu suunas toimunud arengutele jäänud endiselt suures osas riikide otsese kontrolli või mõju alla. Tehnilised aspektid, ressursid ja geograafiat puudutavad tegurid on samuti kaasa aidanud turu toimimise keerukusele, kui seda võrrelda näiteks tarbekaupade eri liikidega.

5.1.1. 2009. aastal kolmandas energiapaketi kehtestatud eesmärki – elektri ja gaasi ühisturu lõpuleviimist – ei saavutata ning energiaturu liberaliseerimise olulised aspektid on osutunud väga raskesti saavutatavaks. Turgude integreerimise eelse saavutamine on leidnud vastuseisu valitsustes, ettevõtjate poolt ja ühiskonnas. Mõnes liikmesriigis kardetakse, et ulatuslikud muutused energia tootmises, tarnimises ja tarbimises võivad endaga kaasa tuua vastuvõetamatuid tagajärgi.

⁽⁵⁾ ELT C 161 – 6.6.2013, lk 1-7.

⁽⁶⁾ 'Energy Policy and Energy Taxation in the EU', IREF Europe
http://www.irefeurope.org/en/sites/default/files/Energy_policy_EU.pdf

5.1.2. Kuigi Kesk- ja Lääne-Euroopas leiab üldiselt aset hulgihindade ühtlustumine, siis jaehindades ei ole ühtlustumist täheldatud, kuna liikmesriigid kasutavad erinevaid riiklikke mehhanisme energiasektori investeeringute toetamiseks ning nende toetuskulude jaotamiseks lõpptarbivate vahel rakendatakse erinevaid lähenemisviise. Sellest tulenevalt on välja arenemas 'madal' elektriturg, mis parimal juhul optimeerib olemasoleva Euroopa süsteemi kasutamist. See ei ole aga piisav, kuna vaja on 'sügavat' turgu, mis stimuleeriks optimaalseid investeeringuid Euroopa tasandil, seda nii nende investeeringute võimaldamiseks kui ka nende kulutõhususe tagamiseks. Ülimalt oluline on näiteks toetusvahendite (nagu juurutamise eeskirjad ja tariifid) läbivaatamine ja parem koordineerimine.

5.1.3. See nõuab iseäranis gaasi puhul suuremat turulikiidsust ja börsipõhist hinnakujundust. Mõnes liikmeriigis on gaasiturud juba loodud, ent need ei ole ikka veel piisavalt likviidsed, et pakkuda elujõulist alternatiivi – laienevale – nafta hinna baasil indekseerimisele ja pakkuda turupõhist hinnakujundust. Seepärast on äärmiselt tähtis arendada välja piirkondlikud gaasibörsid ja parandada nende omavahelist seotust ülekandevõime, lepingutingimuste ja turulepääsu aspektist ning iseäranis seoses paindlike varustuskvootidega. Kui võimaldada energiatootjatele pääs gaasiturgudele, annab see neile suurema paindlikkuse tootmisperioodide optimeerimisel. Nad saavad vältida kahjumlikel perioodidel tootmist ja säilitavad rajatiste konkurentsivõime, vähendades sellega katmata kulusid, mis kantakse üle tarbijatele.

5.1.4. Senini ei ole veel täit selgust energiahinna detailsete komponentide kohta eri liikmesriikides. Komisjonil on käsil põhjalik uurimine, mille eesmärk on tuvastada energiahinnakomponendid ning muuta energiatoetuste ulatus ja mõju läbipaistvamaks. See uuring on otsustava tähtsusega aluse loomiseks võrdsetele tingimustele energiatootmises ja energiahinna kujundamises. Vaja on pidevalt koguda andmeid energiahindade ja -kulude kohta elektrijaamade tasandil, et parandada tööstussektori tegutsemistingimuste läbipaistvust, ent ka selleks, et võtta poliitika kujundamisel aluseks korrektsed andmed. Esimese sammuna teel kulutõhusate poliitiliste valikute ja avalikkusega peetavate mõttekate poliitiliste arutelude poole on oluline tagada läbipaistvus. See kehtib ka energiatarnijate kasumikomponentide taseme kohta. Asjakohase statistika puudumine võib õhnestada otsuste usaldusväärsust, mis väidetakse põhinevat tõenditel. Selline statistika tuleks muuta kättesaadavaks kõigil valitsustasandil.

5.1.5. Tööstussektor võib teha investeeringuid energiamahukuse vähendamiseks ja on seda ka juba teinud. Sellised investeeringud nõuavad aga vastuvõetavat tulumäära ja sellistel investeeringutel on kalduvus muutuda aja jooksul kallimaks.

5.1.6. Varem on EL ja liikmesriigid aidanud kaitsta haavatavaid tööstusharusid, kasutades selleks kombinatsiooni tasuta heitekvootidest, erandite võimaldamisest maksu- ja lõivukohustustele ning mõnedel üksikudel juhtudel kompensatsioonide. Arvestades seda, et lõhe ELi ja mõnede liidu peamiste kaubanduspartnerite kliimapoliitika kulude vahel lähitulevikus ei vähene, peaks Euroopa Komisjon hindama olemasolevat raamistikku ja otsima selliseid uusi lähenemisviise haavatavate tööstusharude toetamiseks, mis oleksid siseturuga paremini ühildatavad.

5.1.7. Kuna energiapoliitika on ülimalt oluline riiklik huvi, siis valitsused on nõus aktsepteerima võimalikke lisakulusid varustuse kindlustamiseks. Ning ka seoses sellega, et liikmesriikidel on suveräänsuse põhjustest tingituna keeruline jõuda rahuldava lahenduseni ELi tasandi juhtimisprotsessi osas, siis on nad valmis nõustuma vähem optimaalse turustruktuuriga. Vaatamata olukorrale energiaturul on solidaarsus pideva energiavarustuse seisukohast määrava tähtsusega.

5.1.8. Üldiselt võib öelda, et on vähe märke sellest, et liikmesriikides rakendatavates ulatuslikul määral erinevates energiapoliitikates tunnustatakse suurema integratsiooni vajadust ELi tasandil. See õhnestab energia siseturgu ja edastab investeeringute aspektist segadustekitavaid signaale. Komitee arvates tuleb astuda otsustav samm tõelise Euroopa energiaühenduse suunas, et koordineerida riiklikke energiastrateegiaid, eeskätt eesmärgiga tagada ELi energiavarustus madalaima hinnaga.

5.2. Majanduse keskkonnasõbralikumaks muutmine

5.2.1. Teoorias on üleminek säästvamale ressursitõhusale majandusele hästi ette valmistatud. Praktikas on aga ülemineku tempot ja tõhusust mõjutanud majanduslangus, ülemaailmne konkurents ja liikmesriikide vahelised erimeelsused prioriteetide küsimuses⁽⁷⁾.

(7) ELT C 271, 19.9.2013, lk 18–22.

5.2.2. Poliitilised avaldused majanduse keskkonnasõbralikumaks muutmise kohta on tihti olnud tühipaljad sõnad ELi säästva arengu strateegia eesmärgi toetamiseks, milles ei arvestata ei sellega kaasnevate majanduslike ja ühiskondlike muutuste ulatuse ega struktuuriliste komistuskividega.

5.2.3. Seda eesmärki on tihti valesti tõlgendatud kui olemasoleva majandustegevuse keskkonnasõbralikumaks muutmist (nt süsinikdioksiidi teket vähendades) ning on säilitatud lootust, et see toob endaga kaasa suurema majanduskasvu ja uute töökohtade tekke. Ent majanduse keskkonnasõbralikumaks muutmine nõuab palju sügavamaid muutusi tootmis- ja tarbimisharjumustes ning eluviisis – tõenäoliselt suuremaid kui ühe aastakümne jooksul sotsiaalselt vastuvõetav. Ümber tuleb kujundada peaaegu kogu majandustegevus ning traditsioonilistelt majandusviisidelt keskkonnasõbralikele ülemineku perioodil ei ole selge, milline saab olema majanduskasvu tase ja uute töökohtade loomise aktiivsus. Seda tuleks toetada koordineeritud jõupingutustega teadus- ja arendustegevuses.

5.2.4. Samuti on omistatud liialt vähe tähtsust kiire, tõhusa ja mõjusa keskkonnasõbralikuks muutmise teel olevate komistuskivide hulga. Hindade kujundamisel on oma osa näiteks järgmiste teemade puhul:

- majandussektorite (erahuvid) ja sellest tulenevalt poliitikute vastuseis;
- olemasolevate tehnoloogiate eelised tänu juba välja makstud taristutele;
- süsinikdioksiidi hinna tõhusakujundamise puudumine;
- keskkonnahoidlikkust käsitlevate väidete tõhus reguleerimine;
- uute vähese CO₂-heitega tehnoloogiate tehnoloogilised ja poliitilised riskid;
- töökohtade kadumine ja töötajate võimalik vastuseis ümberõppele;
- tööstuslike muutuste ja nende sotsiaalsete mõjudega seotuvad küsimused;
- rahastamisega seotud küsimused aeglase (või negatiivse) majanduskasvu ja 'eelarve konsolideerimise' puhul;
- tihe rahvusvaheline konkurents;
- vähese CO₂-heitega majandus vajab tugevat sotsiaalset ja poliitilist konsensust, ulatuslikke era- ja avaliku sektori investeeringuid (mida toetatakse kergesti juurdepääsetava rahastamisega) ning selget strateegilist nägemust – tegelikult on vaja keskkonnasõbralikku plaanimajandust.

5.2.5. Sellele vaatamata peab majanduse keskkonnasõbralikumaks muutmine aset leidma. Selle ulatus on märkimisväärne ja see esitab ülimalt kõrgeid nõudmisi, ent meil ei ole valikut, kui tahame kindlustada jätkusuutliku tuleviku. Selle eesmärgi saavutamiseks tuleb valida tempo, mis arvestaks tasakaalu poliitilise usaldusväarsuse, majandusjõu, stabiilsete sotsiaalsüsteemide ja kodanike vaba valiku vahel. Kuid need eeltingimused on täitmata – eelkõige, mis puudutab üldsuse kaasamist teel seisvate takistuste eemaldamiseks. Unustada ei tohi ka seda, et asjaomane protsess võib kaasa tuua suuri eeliseid, nagu turuliidriki kujunemine säästva ja vähese CO₂-heitega majanduses. EL on hästi arenenud vähese CO₂-heitega elektrienergia kasutuselevõtmises eri liiki soojuse asendamises ning omab mahukat säästva transpordi alaste uuendustega tegelevat sektorit.

5.2.6. Kulude vähendamises on otsustav roll energia kokkuhoiul ja tõhususel. Kodumajapidamistes on veel mitmeid eeliseid, mida saab ära kasutada nõudluse juhtimise abil. Avaliku sektori hoonetes (reeglina siiski uutes hoonetes) on arvukalt esiletoomist vääriavad näiteid tõhususe ja kasutamise vähendamise valdkonnas. Paljudes ettevõtetes võib saavutada kokkuvõtteid tänu suundumusele suurema tööstusliku energiatõhususe suunas, mis on mõnedes sektorites väga hästi juurdunud.

5.2.7. Turupõhistel vahenditel on väga oluline roll selles, et toetada liikmesriikide majandusi oma suunitluse muutmisel. Ent kogu ELis on suures osas olnud puudu ühtsusest maksude, lõivude, toetuste ja teiste turupõhiste vahendite ulatuses ja kasutamises. See on olnud eriti märgatav energiasektoris. Seepärast peavad turupõhised vahendid edendama üleminekut ressursitõhusale vähese CO₂-heitega majandusele ja samas toetama majanduse elavdamist⁽⁸⁾.

⁽⁸⁾ ELT C 226, 16.7.2014, lk 1-9.

5.3. Kliima- ja energiapaketi sisalduvate ELi energia- ja kliimaalaste eesmärkide saavutamiseks on vältimatu tõhus juhtimine, mis on tihedalt seotud ühtsete turunäitajate kehtestamisega riiklike energeetikasektorit reguleerivate asutuste poolt. Komitee pooldab enam koordineeritud energiapoliitikat, millega kaasneb riikliku poliitika järjekindel ja ühtne juhtimine sammuna liiduülese kulude edasise optimeerimise suunas, ning seepärast toetab komitee komisjoni algatust. Samas usub komitee, et vaja on põhjalikku analüüsi, veendumaks et süsteem tõesti saavutab oma eesmärgid. Komitee on ka arvamusel, et ta saab anda kasuliku panuse komisjoni tulevastes ettepanekutesse, pidades silmas eelkõige järgmist:

- tasakaal paindlikkuse ja energiaalaste eesmärkide saavutamise vahel;
- tugev üldsuse kaasatus ning riiklike ja ELi meetmete õiguspärasus;
- liikmesriikide omavastutuse edendamine selles protsessis;
- järjepideva ja usaldusväärse ühtlustamise saavutamine ELi tasandil.

5.4. Komisjon ees seisab ülesanne töötada välja juhtimise süsteem, mis oleks tõhusalt rakendatav, ent samas piisavalt paindlik, et tagada sellele liikmesriikide toetus. Seepärast teeb komitee ettepaneku algatada tihedas koostöös komisjoniga poliitiliselt neutraalne analüüs, millesse kaasataks kõik sidusrühmad. Selle eesmärk oleks tõhusa, paindliku ja kaasava juhtimissüsteemi loomine. Nii üldsuse kaasamise protsess kui ka juhtimissüsteem ise on määrava tähtsusega energiahindade ja -kulude probleemi reguleerimisel ja selle selgitamisel.

Brüssel, 4. juuni 2014.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Henri MALOSSE